

A gazdasági NATO

A szabadkereskedelmi egyezmények neokoloniális hatalmi eszközök

Sehol nem tántog akkora szakadék az ékesszóló, demokratikus válságnapi beszédek és a kőkemény kapitalista valóság között, mint a szabadkereskedelem esetében. Az állítólag a jólétet növelő, mégis sokat támadott szabadkereskedelmi egyezmények – amelyek célja, úgymond, az egyenlő jogokon alapuló világszerte árucseré megteremtése – elsősorban azt szolgálják, hogy bebetonozzák a globális kizsákmányoló hatalmi struktúrákat, s kizárják a nem kívánatos konkurenciát. Ha a soron következő amerikai elnök, Donald Trump esetleg más irányt szab is az USA kereskedelmi politikájának, az sem fog változtatni ezen a láttelezen. Most ugyan jegelték a TTIP-t (*Transatlantic Trade and Investment Partnership* – *Transzatlanti Szabadkereskedelmi Megállapodás*), ám az Európai Unió és Kanada közötti sikeres CETA-tárgyalások (*Comprehensive Economic and Trade Agreement* – *Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Egyezmény*) azt jelzik, hogy elhamarkodott lenne halottnak nyilvánítani a TTIP-t, illetve abból kiindulni, hogy Trump nem kezd valamilyen egyéni szabadkereskedelmi projektbe.

Hogy kik azok, akik ellen a TTIP fordul, az már 2013-as zajos köz hírére tétélekor is világosabb volt a napnál. Az Atlanti-óceán két partjának hatalmi tömbjei azért törekednek a szabadkereskedelmi egyezmény megkötésére, hogy a „rég i Nyugatként” továbbra is kezükben tartsák a „globális vezetést” egy multipoláris világban – ünnepelt a *Wall Street Journal* 2013 júniusában.

A *Neue Zürcher Zeitung* (NZZ) ennél egyértelműbben fogalmazott. A transzatlanti szabadkereskedelmi övezet – írta – végső soron az USA és az EU közötti „diszkriminatív preferencia-megállapodás”. Olyan kereskedelmi rezsimet állítana föl, amely kizárja Kínát és a többi feltörekvő országot. A legtöbb két- vagy többoldalú „szabadkereskedelmi” megállapodás célja nem a „kereskedelem liberalizálása”, sokkal inkább működik „a túlságosan erős konkurencia elleni védőmechanizmusként”. Ezzel Washington és az EU „elárulták önnön ideáljait”, amelyek a világháború utáni viszonyok keretei között a „sokoldalú kereskedelmi

rendet” is propagálták, hogy „felülkerekedjenek az 1930-as évek diszkriminatív egyezményein”.

Vissza a birodalmi múltba...

A TTIP célja tehát az, hogy gazdaságilag kirekessze a fejlődő és feltörekvő országokat, amelyeket egyre nagyobb fenyegetettségként érzékel a kapitalista világrend nyugati centrumainak erodálódó teljhatalma: „Az OECD-államok számos polgára tette fel magának a kérdést, hogy a globális versenyben lépést tudnak-e tartani a feltörekvő gazdaságokkal” – így az NZZ.

A nyugati funkcionárius elit tagjai a Nyugat hatalmának erre az eróziós folyamatára egyfajta szabadkereskedelmi protekcionizmussal reagáltak, amely végső soron próbálkozás a visszatérésre ahhoz a birodalmi múlthoz, amikor még támadhatatlan volt a Nyugat gazdasági és katonai fölénye. Az NZZ néven nevezte ennek geopolitikai dimenzióját is: a TTIP természetesen Oroszország kirekesztését, valamint az orosz befolyás legmesszebbmenőig történő visszaszorítását is célozza Európában. Hasonló struktúrájú „szabadkereskedelmi megállapodást” erőltet az USA a csendes-óceáni térségben is, amelynek célja ott Kína kiszorítása. „Ugyanis Obama kormánya jelenleg nem csak egy transzatlanti, hanem egy csendes-óceáni nagyprojekten is munkálkodik. A csendes-óceáni partneri megállapodásban tizenkét ország vesz részt, köztük a gazdaságilag nehézsúlyú Japán. Kínát nem hívták, hogy lépjen be ebbe az egyezménybe. Ha az USA-nak sikerülne megállapodásra jutni mind a transzatlanti, mind a csendes-óceáni egyezményről, kereskedelempolitikailag új, bipoláris rend állna fel.” Majd kiderül, hogy Trump valóban véget vet-e a TTIP-nek, vagy tovább viszi valamilyen más úton-módon.

Az ilyen globális kiterjedésű atlanti–csendes-óceáni szabadkereskedelmi övezet mindenképpen kizárná az északi félteke legtöbb feltörekvő országát és legfontosabb globális kihívóit – vagyis Kínát és Oroszországot –, amelyek középtávon megkérdőjelezhetnék az amerikai dollárnak mint a világ vezető valutájának dominanciáját. A *Die Zeit* című hetilap ezért nevezte a TTIP-t „védőfalnak a feltörekvő országokkal szemben”, úgymond, „az észak revánsának”, aminek célja „megszilárdítani a világ két legnagyobb gazdasági tömbjének dominanciáját”. Egyedül a transzatlanti szabadkereskedelmi övezetre esne a globális gazdasági teljesítmény fele, és itt bonyolítanak le a világkereskedelem egyharmadát.

A *Deutsche Welle* német rádióadó kommentárja egy az egyben kimutatta, milyen gazdasági következményekkel járna a szabadkereskedelmi övezetek kirekesztési mechanizmusa mindazokra a nemzetgazdaságokra, amelyek kívül maradnak: „Ahol sok a nyertes, kell néhány

vesztesnek is lennie.” Hiszen a világgazdaság termelése semmi esetre sem fog gyors növekedésbe kezdeni a TTIP hatására, hanem át fog terelődni. Miközben a nagy tömbök erősíthetik az árucserét egymás között, az ezekbe a „szuper szabadkereskedelmi övezetekbe irányuló latin-amerikai, ázsiai és afrikai importok visszaesnek”. Ezért nevezték bírálói ezt a tervet „kereskedelmi NATO-nak”, amelynek célja „a világ megosztása”.

... katonai összetevővel

A TTIP és TPP (*Trans-Pacific Partnership – Csendes-óceáni Partnerség*) szabadkereskedelmi megállapodásoknak ezt a stratégiai-geopolitikai célkitűzését azonnal észrevették azokban az országokban, amelyek ellen irányulnak. A *Global Times* c. kínai újság kommentárjában kifejtette, hogy a tervezett szabadkereskedelmi övezet „sarokba szorítaná” Kínát. Mivel a népköztársaság a többi feltörekvő országgal együtt nem engedheti meg magának, hogy kívül maradjon, végső soron majd ők is „felszállnak a fedélzetre” – a „régí Nyugat” diktálta feltételekkel.

A TTIP – csendes-óceáni testvérprojektjével, a TPP-vel együtt – része az USA globális geopolitikai hatalmi stratégiájának. A birodalmi leszállóágon lévő Egyesült Államok azon igyekszik, hogy megvédje hegemon helyzetét a globális korlátozás stratégiájával, amely első sorban az eurázsiai nagyhatalmak, Oroszország és Kína ellen irányul. A TTIP célja, hogy Nyugat- és Közép-Európát megtartsa Washington „atlanti” befolyási szférájában, Oroszországot pedig elszigetelje, míg a TPP Kína elleni korlátozó stratégiát követ a népköztársaság déli és keleti szomszédjainak bevonásával. Washington az „óceáni” szövetségi rendszer által akarja visszaszorítani megrendült hegemoniájának „eurázsiai” kihívóit, illetve ezek hatalmának geopolitikai terjeszkedését, s egyúttal megakadályozni a gazdasági erő eltolódását, amely stratégiai fenyegető helyzetbe hozná a „Nyugatot”.

Az USA ennek során Peking helyi ellenfeleit támogatja – így Vietnámot és Japánt –, hogy ezáltal megvalósítsa Kína szándékos elszigetelését. Mérsékelt sikerrel, mint azt mutatja a Fülöp-szigetek mostani kiválása a Kína-ellenes USA-frontból. Másrészt, Európában az ukrainai eskaláció volt az, amely éket ütött Oroszország és a Németország dominálta EU közé. Az Egyesült Államok stratégiájának egyre egyértelműbben megmutatkozó kudarca az, amely felhajtó erőt jelent a washingtoni imperialista héjáknak, az eskalációs stratégia szószólóinak. Ennek az eurázsiai „great game”-nek az első „forró” konfliktusa Ukrajnában tört ki.

Elhibázott lenne, ha a kritika egyedül a TTIP-re összpontosítana, hiszen ez az – egyelőre jegelt – megállapodás csak egyik megjelenési formája egy általános tendenciának: a demokratikus játékterek megszüntetésének és neoimperialista függőségi helyzetek megteremtésének a szabadkereskedelem eszközével. Ebben nemcsak az USA, hanem az EU is aktív szerepet játszik – leginkább Afrikában. Az EU több mint tíz éve fáradozik azon, hogy hosszú távú szabadkereskedelmi megállapodásokat (EPA – *Economic Partnership Agreement*) kössön mind több afrikai országgal, s ezzel a lehető legszorosabb gazdasági függőségi viszonyba manőverezze őket. Ez a neoimperialista EU-stratégia legelsősorban e térség nyersanyagkészleteinek hozzáférését célozza meg, s e téren Kína és az USA is aktív szerepet játszik.

Az EU Bizottság hosszú távú stratégiája egy kábítószertárus stratégiájára emlékeztet: miután a 2000-es évet követően az EU néhány „fejlődő országnak” megkönnyítette a bejutást az európai belső piacra, ezek kiépítették megfelelő összefonódásaikat Európával – például az agrártermékek terén. Ez az egyre növekvő afrikai függőség teremtette meg Brüsszel számára azt az ösztönző erőt, amivel megtörhette Afrika ellenállását, hogy messzemenőig megnyissa piacait a könnyörtelen túlerőben lévő európai konkurencia előtt. 2013 közepén Brüsszel, neokolonialis módon, ultimátum elé állított néhány afrikai államot: vagy aláírják az EPA-t 2014 októberéig, vagy eltörölnek számukra minden kereskedelmi könnyítést az EU-val.

A német nyilvánosság által messzemenően figyelmen kívül hagyott brüsszeli diktátum, amelyet persze Berlin és a német gazdaság érintett lobbicsoportjai is aktívan támogattak, átütő sikerhez vezetett: 2014. július 10-én kapituláltak a *Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségének* (*Economic Community of West African States – ECOWAS*) kormányai, és megindították az alapvetően Brüsszel fogalmazta EPA ratifikálási eljárását. Ezt követte július 22-én egy hasonló „gazdasági partnerségi megállapodás” ratifikálása a *Dél-afrikai Fejlesztési Közösség* (*Southern African Development Community – SADC*) hét államával, közöttük Angolával, Dél-Afrikával és Namíbiával. Végül Kamerun ratifikálta az EPA-t az EU-val 2014. július 25-én. Egyedül Kenya mulasztotta el egy ideig betartani a Fehér Férfi által szabott határidőt, így aztán az EU büntetővámjai telibe találták az ország exportágazatát, és a CNBC-Afrika televízióállomás szerint, 150 000 munkahely került veszélybe.

Nairobinak sikerült 2016. szeptember 1-jéig kitolnia a kapitulációt a brüsszeli szabadkereskedelmi diktátum előtt. Tanzánia viszont még mindig nem hajlandó aláírni az EPA-t, s ezért most szétcsésés fenyegeti a kelet-afrikai regionális gazdasági uniót, az *East African Community* (EAC). Az afrikai államok szoros gazdasági kötődése az EU-hoz tehát

együttal aláaknázza a regionális együttműködést is. Az EPA megkötése az EU-val rövidtávon meg fogja tartani a munkahelyeket az érintett afrikai államok exportszektorában, hosszútávon azonban komoly társadalmi-gazdasági zavarral fenyegeti az afrikai országokat, ha széles körben megnyitják piacukat az európai tőke és európai termékek előtt.

Az EPA értelmében Afrikának 83%-ban meg kell nyitnia piacait az európai termékek előtt, miközben becslések szerint, az Afrikában előállított termékeknek mindössze 10%-a versenyképes igazán nemzetközi szinten. A *Südliches Afrika Initiative der Deutschen Wirtschaft* (SAFRI – Dél-Afrikai Német Gazdasági Kezdeményezés) főtitkára, Andreas Wenzel szerint, ezekre a tényekre hivatkozni pusztán szentimentalizmus. A „Report Mainz” német televíziós magazin egyértelműsítette: „A társadalmunkban túlságosan is mélyen rögzült meggyőződés, miszerint segíteni kell az afrikai kontinensnek, nem lehet mértéktadó politikánkban.” Csak a szabadpiac teheti Afrikát versenyképessé – véli Wenzel.

Andrew Mold, az ENSZ Afrikai Gazdasági Bizottságának (*United Nations Economic Commission for Africa – UNECA*) gazdasági szakértője viszont azt hangsúlyozta a „Report Mainz”-nak, hogy a brüsszeli EPA bebetonozza a nyomort és a kétségbeesést a világ gazdaság periferiáján, minthogy a szétzilált afrikai nemzetgazdaságok képtelenek felvenni a versenyt a német gazdasággal. A következmény az, „hogy a szabadkereskedelem és az EU-s import veszélybe sodorja a meglévő ipart, és eleve megakadályozza annak jövőbeli fejlődését, mert ki van szolgáltatva az EU-ból jövő versenynek.”

Hasonlóképpen érvel Francisco Marí, a *Brot für die Welt* (Kenyeret a világnak) evangélikus segélyszervezet kereskedelmi szakértője, aki az EPA-t „az ipari feldolgozás hattyúdalaként” jellemezte. Még a kisipart vagy az agrártermékek és nyersanyagok továbbfeldolgozását is megfosztják minden említésre méltó fejlődési lehetőségtől – állítja Marí –, mert az egyezmény hatálya előreláthatólag „több évtizedig” tart, és az európai áruk a magasabb produktivitás miatt természetesen olcsóbbak. „Lehangoló”, amikor NGO-k adakozásokból indítanak mezőgazdasági fejlesztési programokat Afrikában, csak azért, hogy kevéssel később megállapítsák, mindez végső soron hiábavaló, mert a magasan szubvencionált EU-s agrártermékek tönkreteszik az afrikai mezőgazdaságot.

Menekülésre kényszerített emberek

Így Európa – a világ más centrumaival közösen – végeredményben egyre dagadó menekülthullámokat produkál a periferián, amelyek elkeseredett és életveszélyes tömegmenekülésekben tetőznek a Földközi-tengeren keresztül. Hol találjanak kiutat Afrika gazdaságilag fölösleges, bémunkára utalt milliói, hol reprodukálják munkaerejüket

a piacokon a bér munka által, ha az EU kíméletlen érdekepolitikája szisztematikusan szétrombolja Afrika piacait? Széles mezőgazdasági tovább-feldolgozó szektorról, afrikai (kis-)iparról nem álmodik már senki a tömegsírra züllött Földközi-tengertől délre. Az EU mindent megtesz, hogy likvidálja az összes említésre méltó gazdasági konkurenciát Afrikában, és tönkretégye ezt a periférikus térséget mint függőségben tartott nyersanyagszállítót. Még a mezőgazdaságot is – az egyetlen ágazatot, ahol az afrikai termékek elvben versenyképesek lennének – falhoz szorítja az európai gazdaságpolitika és az európai agráripárnak a termelékenységben állandóan növekvő előnye közötti összjáték. Így nyomorítja el a kíméletlen gazdaságpolitika az EU afrikai „fejlesztési politikáját”, amelyet egyre inkább arra használnak, hogy szélesre tárják a kapukat a gazdasági érdekek megvalósítása előtt.

Éppen a neoimperialista hatalmi politikának és a fékevesztett piac általi megsemmisítő konkurenciának ez az átkaroló hadmozdulata az, amely „felperzselt földet” hagy maga után Afrikában, vagyis olyan térségeket, ahol alig van említésre méltó tőkeértékesítés. Nyilvánvaló, hogy az EU politikája ezzel felerősíti Afrikában az olyan gazdaságilag „fölösleges” emberek osztályának kiépülését, akik már nem képesek a piacon bér munkával reprodukálni magukat. Ennyiben az afrikai „gazdasági menekültek” elhatározása, hogy megkockáztatják az élet-veszélyes átkelést Európába, nem egyéb, mint logikus lépés: ők az európai gazdaságpolitika áldozatai.

(Fordította: Kerényi Gábor)

Eredeti megjelenés: iz3w – Informationszentrum Dritte Welt, 2017. január–február.

Tiltakozás a TTIP ellen Dániában